

**ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ
ІВАНА ФРАНКА
В ОСВІТІ СЬОГОДЕННЯ**

**Збірник наукових праць
Випуск 5**

Погляди Петра і Тараса Франків на фізичне виховання підростаючого покоління

М.З. Крук, доцент кафедри фізичного виховання і рекреації

Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Анотація. У статті зроблено поверхневий аналіз праць синів Івана Яковича Франка, видатних постатей вітчизняного тіловиховання Петра і Тараса Франків.

Постановка проблеми. Іван Якович Франко залишив величезну творчу спадщину з питань літературознавства, філософії, політичної економії, а також більше ста наукових і публіцистичних робіт та художніх творів на теми виховання дітей і молоді. Окрім того, він був батьком двох чудових синів Петра і Тараса, що посідають почесне місце серед провідних діячів української системи фізичного виховання.

Нині, будуючи систему фізичного виховання незалежної України, ми мусимо вдивлятись не тільки в майбутнє, але й у минуле. Саме в минулому черпаємо натхнення, знаходимо мудрість, запозичуємо досвід. А тому не дивно, що багато дослідників становлення вітчизняної системи фізичного виховання звертають свою увагу на теоретико-методичні особливості тіловиховання у працях Петра і Тараса Франків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історико-педагогічним аспектам розвитку фізичної культури приділяють свою увагу такі науковці як С. Кириченко (1997), Е. Приступа (1999), О. Винничук (2001) та інші.

Історія спортивного руху в Західній Україні є предметом досліджень Б. Трофим'яка (1997), О. Вацеби (1997), Р. Тягура (2014), О. Гука (2014).

Вплив діяльності західноукраїнських молодіжних товариств Галичини на фізичне виховання дітей та молоді досліджували П. Арсенич (1995), І. Андрухів (1998), Я. Боднар (2000) та інші.

Метою статті є аналіз теоретико-методичних особливостей фізичного

виховання у працях Петра і Тараса Франків.

Результати досліджень та їх обговорення. Перші десятиліття ХХ сторіччя були хвилею панування шкільного питання над усіма іншими національними справами. Аналізуючи становище українського суспільства, М. Грушевський прийшов до висновку, що на початку ХХ ст. вона опинилася в тій же ситуації, у якій була в другій половині ХVІ ст., коли поширення культури в національно чужих формах загрожувало розвиткові українства. Тому на початку ХХ ст. як розбудова національної школи стала основоположним пунктом українського життя, так і створення національної школи було однією із найдієвіших запорук національного відродження, у якій, на думку Івана Франка, одним із завдань має бути фізичний розвиток дитини, а метою виховання вважав всебічно розвинену особистість, для якої будуть характерними готовність як до розумової, так і до фізичної праці[3;196].

Історія фізичного виховання на українських землях має давні й глибокі корені, традиційно пов'язана з військовою справою, побутовими й релігійними мотивами. Підвалини сучасного національного тіловиховання і спорту закладалися в тій невеличкій частині України, якій судилось на початку ХХ ст. стати збудником українського відродження – у Галичині.

Науковці, що досліджують становлення та розвиток вітчизняної системи фізичного виховання, вважають синів Великого Каменяра, Петра Івановича і Тараса Івановича Франків, фундаторами та творцями української системи фізичного виховання, що зробили значний внесок у розвиток українського фізкультурного руху, навчально-методичної, видавничої роботи, у справі становлення та розвитку пластового руху, розвитку галицького тіловиховання, загалом.

Серед провідних діячів української системи фізичного виховання брати Петро і Тарас Франки посідають почесне місце. Тарас Франко у 20-ті роки ХХ ст. займався проблемами тогочасного шкільництва, запроваджував національну спортивну термінологію тощо. На сьогоднішній день його теоретико-методичні праці дають нам змогу оцінити рівень, дізнатися про значення та завдання фізичного виховання в час, коли українська нація існувала в доволі суперечливих та складних умовах бездержавності. У свою чергу, його брата Петра вважають одним із засновників пластового руху в Галичині, фундатором його організаційно-методичних та ідеологічних засад.

Найбільший інтерес у видавничій діяльності П. Франка викликає “Підручник шведської руханки” (1924) для народних і середніх шкіл. За основу праці автор бере шведську “руханку”, батьком якої називає П. Лінга. Визначаючи значення фізичних вправ для виховання учнів, П. Франко пише: “Руханка має передівсім на цілі скріпити сили молодого організму та робити його відпорним на всякі побічні некорисні впливи”. Автор, також, застерігає провідників фізичної культури до правильного добору вправ та відповідної почерговості їх виконання[2].

Його брат Тарас, у процесі фізичного виховання, також, приділяє

особливу увагу використанню фізичних вправ, як основного засобу тіловиховання. Т. Франко велику увагу приділяє, саме шкільній руханці. В статті “Нове в шкільній руханці” він досліджує вагомість фізичних вправ з огляду на їх користь для здоров’я. В шкільництві він рекомендує застосовувати такі вправи, які “мають фізіологічну вартість (приводять до швидкого обігу крові, а не занадто втомлюють, вправи, що зміцнюють м’язи і збільшують рухомість суглобів)”. В одній із статей Тарас Франко пише про те, що “важкість вправ слід поділяти залежно від віку і пола”. Більше уваги слід приділяти вправам, що “дадуться примінити в практичному житті: еластичний, рівний хід чи марш зі співом, стартовий біг швидкий і на витривалість”. Тарас Франко зазначає, що в шкільній руханці необхідним елементом навчання є “ритм у виді співу, музики, танцювальних кроків, ритмічних рухів”. З огляду на це можна сказати, що Тарас Франко був обізнаний в теорії та методиці фізичного виховання, знав і розумів, які вправи потрібно виконувати для розвитку тієї чи іншої фізичної якості, який вплив вони мають на організм людини[1].

У вищезгадуваній статті він подає взірець вправ, які виконуються в залі. Година руханки, на думку Тараса Франка, повинна складатися з трьох частин: “початкових вправ, головних і кінцевих”. Він зауважує, що “при укладанні вправ треба оминати форсовані вправи ніг, отже даємо вправи переважно рамен і туловища”. В шкільній руханці всі вправи він поділяє на 9 груп: 1) вправи для ніг; 2) потягування; 3) виси; 4) вправи на рівновагу; 5) вправи для хребта, лопаток і шиї; 6) вправи для м’язів живота; 7) бокові нахили тулуба; 8) стрибки і біг; 9) дихальні вправи [2].

У свою чергу, Петро Франко, також, детально описує добір вправ на годину “руханки” в сільських та народних школах. Це “складки” для дітей 10–12-річних, 12–14-річних, 14–16-річних, 16–18-річних і старше. “Зокрема для дівчат, степенування трудности має бути повільніше як для хлопці” [5;168]. У “примірі години для дівчат” автор подає опис вправ: звороти, хід на руках та ногах, вправи із “щаблівкою”, вхід на скісну драбину, вправи на двох жердинах, вправи на рівновагу та інші.

Не минули брати Франки своєю увагою і такий вагомий засіб фізичного виховання як рухливі ігри та забави. На їх думку, вони повинні були стати інтегрованою ланкою між фізичною культурою і спортом. Іншими словами – виконували роль своєрідного “буфера”, який ліквідував “розрив”, “прогалину” між фізичною культурою і спортом[1; 264].

У іграх Т.Франко вбачав два основних значення – виховні та оздоровчі. Особливістю виховного значення були правила ігор, чітке дотримання яких формувало морально-вольові якості учасників гри. Під оздоровчим значенням він розумів єдність здоров’я емоційного та фізичного.

П. Франко особливе значення надає дівочим забавам, іграм і змагам, які “мають на цілі зайняти і розвеселити дівчат, доставити їм здорової розривки, привчити до товариської ввічливості та свободи в поведінку”. “Забави зі співами і танцями надаються найкраще для дівчат і доросту, особливо в народних школах”[5;189]. Він, також, дає детальний опис дівочих забав зі

співами.

Варто зазначити, що Петром і Тарасом Франками значна увага приділялась підготовці вчителя фізичного виховання. Вони розуміли, що досягнути кінцевого позитивного результату у процесі шкільного фізичного виховання можна лише за умови, коли, в першу чергу, сам вчитель буде відповідати високому професійному рівню. У зв'язку з цим, Тарас Франко висуває ряд першочергових вимог до його діяльності –“вчителів руханки потрібно навчати: 1) щоби вони вміли показати вправи і знали послідовність їх виконання; 2) щоби команди видавали короткі; 3) щоби робили потрібні відступи між вправами; 4) як показують вправу самі, щоби робили рух противною ногою, а не тою, що показана; 5) аби голос відповідно моделювали, н-д: раз-два вліво, вправо”[6]. Як бачимо, методична підготовка Тараса Франка була на досить високому рівні, адже дані рекомендації широко використовуються і в сучасній методи фізичного виховання.

Петро і Тарас Франки були одними з тих, хто зумів закласти перші камені у фундамент галицького українського тіловиховання, сокільського, січового, пластового рухів. Вихованню українця, основними рисами якого були б свідомий патріотизм, висока моральність, вихованість, освіченість, фізична досконалість та витривалість, сприяла діяльність спортивних організацій “Сокіл”, “Січ”, “Пласт”, які мали чітку структурну систему виховання молоді, використовували різноманітні форми виховної роботи.

Вони вважали, що саме молодь повинна стати рушійною силою державного будівництва, а тому так важливо виховати в неї кращі якості сьогодні, щоб завтра сподіватися на позитивний результат. Саме молодь, на думку П.Франка, може відстояти право на свободу, але лише тоді, коли свідомо буде розуміти, що “в здоровому тілі – здоровий дух”.

Петро Іванович Франко був одним із засновників пластового руху в Галичині. Своєю різнобічною й невтомною діяльністю він у значній мірі посприяв формуванню організаційно-методичних, ідеологічних засад пластових товариств. Слід зазначити, що він має безпосереднє відношення, як стверджує О. Винничук, до авторства назви “Пласт”.

Аналізуючи різні аспекти діяльності Петра Франка, можна зробити висновок, що він був одним із провідних діячів пластового руху в Україні, вніс значний внесок у створення і розвиток “Пласту”. На думку самого П.Франка: “Пласт – це один із способів виховання молоді, що долає бездарність, розвиває фізичні та духовні здібності, виробляє характер, вчить бути громадянином”. Окрім того, великого значення, з точки зору виховного впливу на особу, Петро Франко надав такому поняттю як дисципліна. З цього приводу він писав: “Пластова дисципліна відрізняється зовсім від часто тупої, бездумної військової дисципліни. Пластун підпорядковується, бо знає, що це потрібно для держави...без внутрішньої дисципліни ще ніякий народ не збудував державу” [4].

Характерним є те, що і Т. Франко, також, розглядає фізичну культуру і спорт як вагомий засіб відродження нації. З цього приводу він пише: “Справи тепер стоять так, що або весь український народ буде організований

на безпартійній основі сокілства, або ще сто літ сидітиме в неволі. Відродити широкі народні маси й виховати нове сильніше покоління може тільки руханка”. Дане твердження Т. Франко сформулював на основі глибокого аналізу тогочасної геополітичної ситуації. В силу відомих причин, на початку 20-их років минулого сторіччя українська нація знаходилась у стані глибокої політичної, культурної, соціально-економічної кризи. У той час, фізкультурно-спортивний рух був чи не єдиним легальним об’єднуючим фактором. Це розуміли всі, і тому активно поповнювались ряди спортивних товариств, куди йшли, можливо, не стільки за здоров’ям і фізичним вдосконаленням, скільки за таким потрібним відчуттям єдності та організованості[1;262].

Висновки. Ідеї незалежної держави, національного відродження були домінуючими як в системі українського “тіловиховання” та спорту на Галичині на початку ХХ ст., так і у поглядах Петра і Тараса Франків, оскільки вони були переконані, що “тільки спорт гартує і кріпить зболілий організм нації та виліковує його від рабства і хамства, плекає не лише здорове тіло й душу, а й міцніє характери”[3;190].

Фізична культура і спорт мали в особах Петра і Тараса Франків своїх незмінних прихильників, які вбачали у них вагомий засіб виховання нової, гармонійно розвиненої людини, вільної людини майбутнього, про яку палко мріяв їх батько, Іван Якович Франко і до якого торували шляхи своїм життям, творчістю і боротьбою.

Література

1. Винничук Олег. Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури / О. Т. Винничук, навчальний посібник. – Тернопіль.: АСТОН, 2001. – 404 с.
2. Гук О. М. Фізичне виховання дівчат у загальноосвітніх школах України 1919–1941 рр., дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. – Дрогобич, 2014. – 241 с.
3. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки / В.П. Кравець, навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів та університетів. – Тернопіль, 1994. – 360с.
4. Тягур Р.С. Історія фізичної культури і спорту / Р.С. Тягур, навч.-методичний посібник для студентів. – переробл. і доп. – Івано-Франківськ.: Плай, 2014. –272 с.
5. Франко П. Підручник шведської руханки : для народніх і середніх шкіл: на основі підручника Л. Н. Тернгрена / Петро Франко. – Львів : Накладом Михайла Таранька, 1924. – 351 с.
6. Франко Т. Історія й теорія руханки / Тарас Франко. – Коломия ; Львів : Накладом «Сокола-Батька», 1923. – 192 с.